

**«ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՎԵՑ ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ» ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ՄԵԹՈԴԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ**

Արզումանյան Արմենուհի

*բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ,
Երևանի պետական համալսարան,
Հայաստանի Հանրապետություն,
armenuhiarzumanyan@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0002-8482-7683>*

Ամփոփում

«Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման ժամանակակից մեթոդի կիրառումը գրականության դասավանդման գործընթացում՝ վերտառությամբ հողվածում փորձել ենք ցույց տալ վերոնշյալ մեթոդի կիրառման յուրահատկությունները՝ պայմանավորված ուսուցանվող նյութի բնույթով, գաղափարական հարցադրումների ընդգրկվածությամբ, քննության առարկա թեմայի տարակերպ գնահատումների, աշակերտների տարբեր կարծիքների հնարավորությամբ: Դիտարկել ենք մեթոդի կիրառման սկզբունքները՝ ըստ մեթոդի բովանդակային առանձնահատկությունների: Հետաքրքիր շեշտադրումներով բացահայտվել են վերոնշյալ մեթոդի էությունը, սլոյալ ձևաչափով նյութի ուսուցման սկզբունքները՝ մատնանշելով և հիմնավորելով դասավանդման այդ եղանակի համապատասխան առանձնահատկություններով պայմանավորված առավելությունները, ուսուցման նպատակից բխող յուրահատկությունները:

«Մտածողության վեց գլխարկ» մեթոդի կիրառմամբ շեշտադրվել են որոշ գրական երկերի ուսուցման առանձնահատկությունները: Վերոնշյալ ուսուցման եղանակով քննաբանվել են գրական երկի վերլուծության արդյունավետ միջոցները, որոնք նպաստում են ուսուցանվող նյութի բազմաշերտ ուսումնասիրությանը, աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը:

Շեշտադրվել են մեթոդի կիրառման մի շարք առավելությունները՝ քննաբանվող հարցադրման բազմաշերտ մեկնաբանում, տարբեր դիտանկյուններից ուսուցանվող նյութի համակարգում, թեմայի ավելի խորքային իմացություն:

Բանայի բառեր և բառակապակցություններ՝ մտածողության գլխարկներ, գույների խորհրդարանություն, քննադատական-վերլուծական մտածողություն, գաղափարական հարցադրումներ, հոգեբանական շերտեր:

Հողվածի նպատակն է հետաքրքիր դիտարկումներով բացահայտել «Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման մեթոդի էությունը, դրա՝ տարբեր մոտեցումներով կիրառման հնարավորությունները, որոնք պայմանավորում են ուսուցանվող նյութի բազմաշերտ ուսումնասիրություն:

Հետազոտության հիմնախնդիրն է բացահայտել «Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման ժամանակակից մեթոդի կիրառման առանձնահատկությունները, մեթոդի՝ որպես ուսուցման հետաքրքիր ձևի առավելությունները՝ նյութի առավել խորքային վերլուծություն, քննարկվող հարցադրման բազմաշերտ դիտարկումների հնարավորություն, որոնք նպաստում են աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացմանը, համեմատական-վերլուծական խոսք կառուցելու հմտությունների ձևավորմանը:

Մեթոդական գրականության մեջ կան վերոնշյալ հիմնախնդիրն նվիրված մի շարք գիտական հետազոտություններ (Rebec E. Metody generirovaniya novyh idey <https://www.e-xecutive.ru/quorums/229-metody-generirovaniya-novyh-idey>, Rementsova N. Metod "Shest shlyap myshleniya" Edvarda de Bono dlya razvitiya navykov raboty s informatsiey. <http://www.trizway.com/art/form/348.html>, Edvarda de Bono E., Shest shlyap myshleniya, Piter Publishing, 1997, Halpern D., Psihologiya kriticheskogo myshleniya, Piter, 2000, 512 s.- https://royallib.com/read/halpern_dayana/psihologiya_kriticheskogo_mishleniya.html#0): Նրանք փորձել են յուրովի ներկայացնել ուսուցման ժամանակակից մեթոդներին բնորոշ առանձնահատկությունները, կիրառման յուրահատկությունները:

Հետազոտության նորույթը: Բացահայտվել են «Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման մեթոդի կիրառման առանձնահատկությունները, մեթոդի՝ որպես ուսուցման հետաքրքիր ձևի առավելությունները՝ նյութի խորքային վերլուծության հնարավորություն, ուսումնասիրվող գրական ստեղծագործության՝ տարբեր դիտանկյուններից կատարվող քննարկում, տարակերպ կարծիքների համադրում, երևույթների բազմակողմանի վերլուծություն, աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացում:

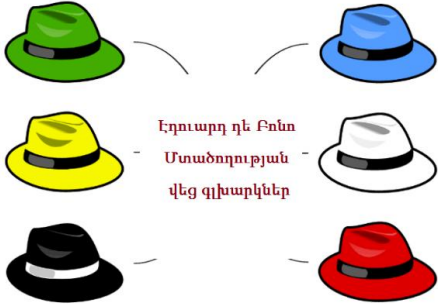
Հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է ուսուցման ժամանակակից մեթոդաբանության պահանջներով՝ դիտարկել գրական երկերի ուսուցման գործընթացը՝ այն դարձնելով ժամանակակից կրթական ծրագրերին համահունչ: Հնդվածում ցույց ենք տվել «Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման մեթոդի կիրառման արդյունավետությունը, դրա օգնությամբ գեղարվեստական ստեղծագործության առավել բովանդակային ու բազմաշերտ ուսումնասիրության հնարավորությունները:

Հետազոտության արդյունքում հանգել ենք հետևյալ եզրահանգումներին. «Մտածողության վեց գլխարկ» ուսուցման մեթոդը նպաստում է ուսուցանվող նյութի առավել խորքային վերլուծությանը, աշակերտների՝ գեղարվեստական երկի հերոսների, գաղափարական հարցադրումների տարբեր դիտանկյուններից կատարած քննարկումների հնարավորությանը, առաջադրված խնդրի բազմաշերտ ուսումնասիրության հմտությունների ձևավորմանը, դասը առավել հետաքրքիր ու բովանդակալից դարձնելուն:

Հիմնական նյութի շարադրանք: «Մտածողության վեց գլխարկներ» ուսուցման ժամանակակից մեթոդի հեղինակը հոգեբան, ստեղծագործ մտածելակերպի ոլոր-

տում փորձագետ Էդուարդ դե Բոնոն է, որն այս մեթոդի կիրառմամբ ավելի արդյունավետ դարձրեց խմբային քննարկումը, օգնեց հետևողականորեն պլանավորել և կատարելագործել մտածելու գործընթացը: Մեթոդը քննադատական մտածողության զարգացման միջոցներից է [5]:

Քննադատական մտածողությունը հաճախ համարում են սառը ու հույզերից զուրկ: Սա ճիշտ մոտեցում չէ: Որևէ խնդրի ցանկալի լուծումը հաճախ պայմանավորված է լինում արժեքների ընտրությամբ, զգացմունքների արտահայտմամբ ու սեփական հակումների ցուցադրմամբ, ինչպես նաև, լավ արդյունքի հասնելու համար վատ չի լինի խնդրին նայել այլ մարդկանց տեսանկյունից: Տեսակետի այսպիսի փոփոխությունն ավելի շուտ մեծացնում է հուզականությունը, քան փոքրացնում: Բացի դրանից՝ քննադատական մտածողությունն իր հոգեբանական հիմքերով հաշվի է առնում մտածողության ու զգացմունքների կապը: Հուզականությունը, ստեղծագործական երևակայությունը, արժեքային ներքին մղումները քննադատական մտածողության բաղադրիչ մասեր են [7, 25]:

Մեթոդի հիմքում գուգահեռ մտածելու, մտքեր փոխանակելու, միմյանց հակադարձելու կամ համաձայնվելու ճանապարհով նյութի ավելի խորությամբ քննարկման գործընթացն է: Մեթոդի հեղինակը առաջարկում է մտածողության վեց ուղղություն՝ դրանք ներկայացնելով տարբեր գույնի գլխարկների տեսքով: Գունամտածողության ավանդական ընկալումների տիրություն ամբողջանում են գլխարկների բնորոշումները: Քննարկմանը մասնակցող յուրաքանչյուր աշակերտ (խումբ) հագնում է համապատասխան գույնի գլխարկը՝ առաջնորդվելով իր գլխարկի գույնի բովանդակային ուղղվածությամբ:

Մեթոդը կիրառելիս պետք է կատարել հետևյալ քայլերը՝

- . ընտրել քննարկվող հարցադրումը,
- . կատարել գլխարկների բաշխում,
- . ընդգծել գլխարկների խորհրդաբանությունը,
- . յուրաքանչյուրի համար նախատեսել ելույթի կոնկրետ ժամանակահատված,
- . համադրել բոլորի կարծիքները,
- . ամփոփել բարձրաձայնված բոլոր տեսակետները,
- . համակարգել վերջնարդյունքը:

«Մտածողության վեց գլխարկներ» մեթոդի կիրառումը շատ հետաքրքիր և արդյունավետ է գրականության դասավանդման գործընթացում: Այն կիրառվում է նյութի ամփոփման փուլում: Մեթոդը նպաստում է աշակերտի բազմաշերտ մտածողության զարգացմանը: Օգնում է զուգահեռ մտածողության ընթացքում հանգել ճիշտ որոշման՝ երևույթը գնահատելով տարբեր տեսանկյուններից: Այս մեթոդը հնարավորություն է տալիս երևույթները քննարկելու ավելի խորքային դիտարկումներով՝ բացահայտելով գրական կերպարների հոգեբանական բարդ աշխարհը, ստեղծագործության գաղափարական հարցադրումները:

Գլխարկի գործոնը հոգեբանական ազդակ է, որ աշակերտը կենտրոնանա իրեն առաջադրված մտածողության դաշտում: Եվ մինչ դասի սկսվելը աշակերտը կարող է իր համար պատրաստել հարցեր, որպեսզի մտածողության իր ուղղվածությունը արդյունավետ դրսևորվի:

1. Կապույտ գլխարկը խորհրդանշում է գործընթացի կառավարումը, համակարգումը, ամբողջացումը:

Այս գլխարկը կրող աշակերտը պատասխանատու է քննարկման բարեհաջող ընթացքի, նյութի տարաշերտ վերլուծության, դասընթացի արդյունավետ ավարտի համար: Գիտակցելով իր առջև դրված խնդիրները՝ նա պետք է համակողմանի քննարկման շնորհիվ կառավարի ողջ գործընթացը՝ ապահովելով ցանկալի վերջնարդյունք:

Կապույտ գլխարկը ուղղակիորեն չի առնչվում լուծմանը: Կապույտ գլխարկը կապված է մտային գործընթացի կազմակերպման ու ղեկավարման հետ: Ի տարբերություն մյուս հինգի՝ նախատեսված է գաղափարների իրականացման գործընթացը կառավարելու ու խնդիրների լուծման աշխատանքները համակարգելու համար: Ըստ էության, այստեղ այն մասնակիցը կամ մասնակիցներն են, որոնք գնահատում են բոլոր խմբերի առաջարկները և գտնում օպտիմալ լուծումը: Այս գլխարկը կրող խումբը որոշում է, թե ինչ է նախատեսվում անել, այսինքն՝ նպատակների ձևակերպումը, իսկ վերջում՝ արդյունքների ամփոփում ու քննարկում: Այս խմբում կարող է լինել նաև ուսուցիչը [6]:

Կապույտ գլխարկը կրող աշակերտը կարող է նախապես մտորել հետևյալ հարցերի շուրջ.

ա) որքա՞ն խորությամբ է ինքը ուսումնասիրել քննաբանվող գրական ստեղծագործությունը,

բ) ծանո՞թ է ինքը գրականագիտական դաշտում եղած բոլոր կարևորագույն տեսակետներին,

գ) կարո՞ղ է գրականագետների կարծիքները ու աշակերտների տեսակետները համակարգել թեման ամբողջացնելու համար:

2. Սպիտակ գլխարկը խորհրդանշում է օբյեկտիվ մտածողություն, ուսումնասիրության ավելի մեծ դաշտ, ավելի լայն հնարավորություններ, լրացուցիչ տեղեկություններ:

Այս գլխարկը կրող աշակերտի խնդիրն է տարբեր փաստերով, լրացուցիչ տեղեկությամբ, ուսուցանվող նյութին առնչվող տեղեկատվական տարբեր աղբյուրներից ստացած միջոցներով առավել համակարգված և տարբեր կողմերից քննել տվյալ հարցադրումը:

Սպիտակ գլխարկը կրող աշակերտը կարող է նախապես մտորել հետևյալ հարցերի շուրջ.

ա) արդյո՞ք լավագույնս տեղյակ է գրական ստեղծագործության գաղափարական հարցադրումներին, գրողի պատկերակերտման արվեստի առանձնահատկություններին,

բ) ծանոթ է լրացուցիչ կարևորագույն աղբյուրներին,

գ) պատրաստ է իր սուբյեկտիվ կարծիքը առաջնային չհամարել՝ հենվելով օբյեկտիվ փաստերի ու երևույթների վրա:

3. Կարմիր գլխարկը խորհրդանշում է ինտուիցիա, կանխատեսում, զգացմունքներ ու հույզեր: Այս գլխարկը կրող աշակերտը փորձում է առավել խորությամբ բացահայտել քննարկվող հարցադրման հոգեբանական կողմը, հերոսների ներքին ապրումները, հուզաշխարհը: Այս գլխարկը պետք է կրի առավել զգացմունքային աշակերտը, որն իր հուզական աշխարհի ներքին զգացողությամբ պետք է կարողանա թափանցել գրական կերպարների հոգեբանական բարդ աշխարհի խոր շերտերը՝ զգուշությամբ մեկնաբանելով նրանց գործողությունները:

Կարմիր գլխարկը կրող աշակերտը կարող է նախապես մտորել հետևյալ հարցերի շուրջ.

ա) Ի՞նչ է ինքը զգում գրական կերպարի փոխարեն:

բ) Ինչպե՞ս կվարվեր ինքը նման իրավիճակում:

գ) Որքանո՞վ է իր համար ընդունելի գրական կերպարի տվյալ քայլը:

դ) Ի՞նչ է հուշում իր ինտուիցիան:

Այսինքն՝ աշակերտը, մի պահ իրեն պատկերացնելով այդ կարգավիճակում, ավելի լավ կհասկանա կերպարի հոգեբանությունը, նրա ներաշխարհը:

4. Սև գլխարկը խորհրդանշում է զգուշավորություն, մերժողական քննադատություն, հոռետեսություն: Այս գլխարկը կրող աշակերտի քննադատության կենտրոնում են անընդունելի երևույթները, բացասական կերպարները: Նա անընդհատ վեր է հանում երևույթի առավել խոցելի կողմերը, կերպարների անընդունելի, ոչ ցանկալի հատկանիշները:

Սև գլխարկը կրող աշակերտը կարող է նախապես մտորել հետևյալ հարցերի շուրջ.

ա) Ինքը երբևէ կարդարացնե՞ր նման բացասական քայլը:

բ) Ինչպե՞ս ինքը կհաղթահարեր այդ բարդ իրավիճակը՝ ունենալով հասարակական կարծիքի ճնշումներ:

գ) Կա՞րողոք գրական կերպարի արարքը արդարացնող որևէ հանգամանք, որը գուցե իր համար ընդունելի չէ, բայց քննարկման արժանի է:

5.Դեղին գլխարկը խորհրդանշում է լավատեսություն, ցանկալի սպասելիքներ, դրական երևույթների, բարուն ու գեղեցիկին հավատալու կարողություն: Այս գլխարկը կրող աշակերտը անընդհատ շեշտադրում է նյութին առնչվող դրական կողմերը, դրական հերոսների վարքագիծը դարձնում օրինակելի:

Դեղին գլխարկը կրող աշակերտը նախապես կարող է մտորել հետևյալ շեշտադրումներով՝

ա) Ամեն ինչ լավ է լինելու, պետք է զինվել համբերությամբ:

բ) Պետք է կարողանանք այս անգամ էլ հաղթահարել դժվարությունները:

գ) Ցանկացած վատ իրավիճակից պետք է ավելի կոփվել և հոգեպես ամրանալ:

6. Կանաչ գլխարկը խորհրդանշում է ստեղծագործական մտորումներ, նորարար գաղափարներ, ցույց է տալիս դժվարությունները հաղթահարելու նոր ճանապարհը՝ ցանկացած վատ երևույթի մեջ փորձելով գտնել դրական գծեր, որոնք կօգնեն գտնել դեպի հաղթանակ տանող նոր մտքեր, նոր ճանապարհներ: Այդ պատճառով ցանկալի է, որ այս գլխարկը կրող աշակերտը խոսի սև գլխարկից հետո:

Կանաչը թարմ սաղարթների, առատության ու պտղաբերության գույնն է: Կանաչ գլխարկը խորհրդանշում է նոր գաղափարների ստեղծագործական սկիզբն ու ծաղկունքը: Այն ստեղծագործականության ու ստեղծարարության գլխարկն է: Ենթադրում է նոր մոտեցումներ, ստեղծագործ և ուղղորդված մտածելակերպ, փորձում է գտնել այլընտրանքներ և կատարել փոփոխություններ, դիտարկել բոլոր տեսակի դրսևորումները, առաջարկել նոր գաղափարներ, նորացնել եղածներն ու դիտարկել այլոց մշակումները, չվանել ոչ ստանդարտ ու սադրիչ մոտեցումները, փնտրել ցանկացած այլընտրանք: Այս խմբի անդամը կամ անդամները առաջարկում են նոր գաղափարներ, հասկացություններ, այլընտրանքներ, անգամ եթե դրանք ֆանտաստիկ ու անսպասելի են [4, 171-208]:

Կանաչ գլխարկ կրող աշակերտը կարող է նախապես մտորել հետևյալ հարցերի շուրջ.

ա) Պետք է փորձել նոր, հետաքրքիր ու արդյունավետ մոտեցումներ գտնել:

բ) Չպետք է վախենալ ստեղծագործական համարձակ ու ինքնատիպ քայլ կատարելուց, որը սկզբում կարող են ընկերները ճիշտ չհասկանալ:

գ) Ստեղծագործական նոր մոտեցումները տալիս են ուսումնասիրության նոր հնարավորություններ:

Էդուարդ դե Բոնոն զարգացնում է «մտածողության վեց գլխարկների» տեսությունն այնպես, որ կարողանան այդ գլխարկները տեղադրել, փոխել, հանել և այլն:

Արդյունքում հեղինակի այս տեխնիկան օգնում է տեսությունը դարձնել ընկալման համար ավելի դյուրին՝ նույնիսկ ամենավտրք տարիքի սովորողների համար: Հետևաբար վեց գլխարկների տեխնիկան հաճախ օգտագործվում է դասերի ու թրեյնինգների ընթացքում ինտելեկտի ու ստեղծարարության զարգացման համար [5]:

Մեթոդը կարելի է կիրառել մի քանի մոտեցումներով:

1. Յուրաքանչյուր աշակերտի տրվում է մեկ գույնի գլխարկ, և քննարկման ընթացքում նա միշտ գործում է այդ գույնի խորհրդաբանության դաշտում:
2. Կարելի է դասի ընթացքում հանպատրաստի փոխել աշակերտների գլխարկները՝ փորձելով աշակերտների արագ կողմնորոշվելու հմտությունները:
3. Կարելի է կիրառել անհատական տարբերակով:
4. Կարելի է կիրառել խմբային տարբերակով:

Մեթոդը կարելի է կիրառել Նար-Դոսի «Մեր թաղը» նովելաշարի «Ադամամութին» պատմվածքի ուսուցման ժամանակ՝ զուգահեռ դիտարկելով Ս. Ջորյանի «Անհայտ թելեր» պատմվածքը: Նովելաշարի ամփոփման փուլում, երբ ուսուցիչը բացատրել և աշակերտների հետ քննարկել է նովելաշարի գեղարվեստական արժեքը, գաղափարական հարցադրումները, հեղինակի պատկերակերտման արվեստի առանձնահատկությունները, կարելի է «Մտածողության վեց գլխարկներ» մեթոդի կիրառմամբ ամբողջացնել «Ադամամութին» նովելը, որը այդ շարքում ամենահոգեցունց պատմությունն է: Այդ պատճառով այն առավել մանրակրկիտ հոգեբանական դիտարկումներով և տարակերպ հարցադրումներով կարելի է ամփոփել՝ շեշտադրելով պատմվածքի դաստիարակչական արժեքը: Կատարվել է մարդկային արարքներից ծանրագույնը. սոցիալական անհաղթահարելի պայմաններում գտնվող մայրը, որը չէր կարողանում պահել իր չորս երեխաներին, անգործությունից սպանում է նորածին երեխային...: Կատարվել է սարսափելին...: Դասարանում քննարկումները կարող են թեժանալ, յուրաքանչյուր գլխարկ կրող աշակերտ իր գլխարկին տրված մտածողության դիրքերից կարող է մեղադրել, քարկոծել, փորձել հասկանալ նրա ծանր հոգեվիճակը, նոր լուծումներ փնտրել, գործողությունների ընթացքին հակադրվել..., մի խոսքով, տարբեր դիտանկյուններից քննարկումը հնարավորություն կտա հասկանալու կատարվածի հոգեբանական, բարոյական բոլոր դրդապատճառները, մայրական հույզերի բարդ ներաշխարհը, կերպարը վերլուծել տարբեր կողմերից:

Սպիտակ գլխարկ կրող աշակերտը, որը լրացուցիչ տեղեկություններով պետք է մասնակից դառնա թեմայի քննությանը՝ նպաստելով նյութի բազմաշերտ ուսումնասիրությանը, կարող է հերոսուհու՝ զավակին սպանող մոր կերպարին հակադրել Ս. Ջորյանի «Անհայտ թելեր» պատմվածքի հերոսուհու քայլը. սոցիալական ծանր վիճակում գտնվող մայրը մի պահ համաձայնվում է երեք զավակներից մեկին տալ մեծահարուստ ընտանիքին, որը երեխաներ չուներ: Մակայն անմեկնելի զգացողություններ են արթնանում մոր ներաշխարհում, գիտակցում է արած քայլի

ծանր հետևանքները. մայրական սիրտը հաղթահարում է մի պահ իր ներսում արթնացած հոգեբանական թուլությունը, ոչ սթափ մտածողությունը, և հաղթում է կամային ճիշտ քայլը: Երկու երեխային կերակրողը կպահի նաև երրորդին. ոչ մի հարստություն, բարեկեցիկ կյանք չեն կարող երեխային տալ մայրական քնքշանք ու գորով, մայրական հոգու ջերմություն:

Մյուժետային այս հակադիր հանգուցալուծումները աշակերտների մոտ տարբեր մտքեր ու կարծիքներ կարթնացնեն, և նյութի քննարկումը կդառնա տարակերպ մոտեցումներով հագեցած: Աշակերտները կարող են խմբերով կամ անհատական դիտարկումներով իրենց հանձնարարված գլխարկի խորհրդաբանության դաշտում քննարկել խնդիրը: Կարմիր գլխարկ կրող աշակերտը, երևույթը քննելով հերոսուհու հոգեբանական բարդ հույզերի տիրույթում, պետք է փորձի հնարավորինս տեսանելի դարձնել այն բարդ ու անելանելի վիճակը, որը դժբախտ մորը ստիպեց այդ քայլը կատարել: Մարսափելի թշվառությունը, սոցիալական ծանր վիճակը, չաշխատող ու հարբեցող ամուսնու գործունը, ավագ որդու վատ միջավայրում հայտնվելը, օգնող ուժի բացակայությունը, ձմռան սառնամանիքը հաղթահարելու անկարողությունը. փաստեր, որոնց գործադրմամբ նա պետք է հնարավորինս փորձի հասկանալի դարձնել դժբախտ մոր հուզաշխարհը, որն էլ դրդեց նրան այդ քայլը կատարել: «Նա կամաց վեր կացավ և ցրտից սարսռալով մոտեցավ մորը: Մոր ծնկների արանքից մի պստիկ, շատ պստիկ մանուկ տեսավ, մերկ, կարմիր: Մայրը, ամբողջ մարմնով խոնարհված նրա վրա, ատամները պինդ սեղմել էր իրար և ձեռքերով հուպ էր տալիս մանկան կոկորդը՝ շարունակ կրկնելով սեղմած ատամների միջից. «Ի՞նչ եմ անում... ի՞նչ եմ անում... քի՞չ ունեմ...քե՞զ ոնց պահեմ...քե՞զ ոնց պահեմ...»: Մանուկը գլուխը ետ էր գցել, աչքերը փակ, և տարօրինակ կերպով շարժում էր պստիկ կարմիր ոտներն ու ձեռքերը:

Սոնեն հանկարծ ճչած. ինքն էլ չէր իմանում – ուրախությունի՞ց, որ մայրը երեխա էր բերել, թե՞ սարսափած այն բանից, ինչ որ անում էր մայրը իր նորածին մանկանը» [3, 100]: Կարմիր գլխարկը կրող աշակերտի այս դիտարկումներին պետք է հակադարձի սև գլխարկը կրող աշակերտը՝ շեշտադրելով, որ ոչ մի հանգամանք, հոգեվիճակի ծանր դրսևորում չեն կարող արդարացնել նորածին մանկան՝ մոր կողմից կատարված սպանությունը: Նրա այս շեշտադրումներին զուգահեռ՝ կանաչ գլխարկը կրող աշակերտը կարող է առաջարկել լուծման նոր ճանապարհներ՝ երեխային հանձնել մանկատուն, տալ մեկին, ով կարող էր նրան խնամել, դնել ինչ-որ մեկի տան մոտ..., լուծումներ, որոնք չարյաց փոքրագույնն են, գոնե երեխայի կյանքը կփրկվեր: Դեղին գլխարկը կրող աշակերտը կարող է շեշտադրել ընկերոջ առաջարկած այս լուծումների դրական ու մարդասիրական կողմերը. անպայման կգտնվեն բարի մարդիկ, որոնք կցանկանան երեխային օգնել կամ որդեգրել, նյութական ու հոգեբանական աջակցություն ցույց տալ, հոգեպես և ֆիզիկապես հյուժված մորը օգնության ձեռք մեկնել: Նա կարող է Ս. Ջորջանի «Անհայտ թելեր» պատմվածքի հերոսուհու արարքով ցույց տալ մայրական սրտի անհայտ թելերը, որոնք կարող են անհնարինը հնարավոր դարձնել. «–Աստված, դրա համար չի ինձ

երեխա տվել, որ ես բաժանեմ: Չէ՛, Երե՛մ, վրես բարկանաս ոչ...: Երեխա տվողը ապրուստ էլ կտա. ես գիշերներն էլ կաշխատեմ. իմ երեխին ուրիշին չեմ տա...

Եվ նա կրկին ու կրկին համբուրեց աղջկա ճակատը, այտերը, մազերը: Համբուրում, ժպտում էր ինքն իրեն, և ամեն բան այժմ պայծառ, ուրախ էր թվում նրան... [1, 334]:

Իսկ կապույտ գլխարկը կրող աշակերտը, որն ամբողջ դասի ընթացքում լսում էր ընկերներին, կազմակերպում քննարկումների հաջորդականությունը, վերջում պետք է ամփոփի հարցադրումը: Նա, ամբողջացնելով կատարված ողբերգության մասին ընկերների կողմից բարձրաձայնված բոլոր դիտարկումները, պետք է ամփոփի նյութը՝ շեշտը դնելով գրական երկի դաստիարակչական նշանակության վրա. ոչ մի իրավիճակ, հանգամանք չեն կարող արդարացնել նորածին մանկան սպանությունը, պետք է միշտ ուժեր գտնել ցանկացած դժվարություն հաղթահարելու, անելանելի վիճակից դուրս գալու համար...

Դասի ավարտին ուսուցիչը կարող է կիրառել սովորածը պարզելու մի հետաքրքիր հնար՝ սկսել, դադարել, պահել քայլերի համադրմամբ, որն ընդգրկում է հետևյալ հարցադրումները.

- Նշե՛ք մի բան, որը կուզեք անել:
- Նշե՛ք մի բան, որը կուզեք դադարեցնել:
- Նշե՛ք մի բան, որը կուզենաք շարունակել [2, 37]:

Նման խորքային ու տարաշերտ քննարկումներից հետո վստահաբար աշակերտների պատասխանները կունենան այսպիսի բնութագիր՝ փրկել երեխայի կյանքը, դադարեցնել մանկան սպանությունը, փոքրիկին ու նրա ընտանիքին ապահովել բարեկեցիկ պայմաններով:

Եզրակացություն

«Մտածողության վեց գլխարկներ» մեթոդի կիրառումը շատ հետաքրքիր և արդյունավետ է գրականության դասավանդման գործընթացում: Այն նպաստում է ուսումնասիրվող գրական ստեղծագործության բազմաշերտ քննարկմանը, գրական կերպարների առավել խորքային բնութագրումներին, աշակերտների տարբեր կարծիքների հիման վրա նյութի տարակերպ մոտեցումներով դիտարկումներին, ինչն էլ նպաստում է աշակերտների քննադատական մտածողության, վերլուծական-համադրական խոսք կառուցելու հմտությունների ձևավորմանը:

APPLICATION OF THE MODERN TEACHING METHOD «SIX HATS OF THINKING» IN THE PROCESS OF TEACHING LITERATURE

Arzumanyan Armenui

*PhD in Philology, Associate Professor,
Yerevan State University,
Republic of Armenia,
armenuhiarzumanyan@mail.ru*

Summary

In the article entitled «The application of the modern teaching method «Six caps of thinking» in the process of teaching literature,» we tried to show the features of the application of the above

method, due to the specifics of the taught material, the inclusion of ideological (worldview) issues, the possibility of different assessments of the topic under discussion, and the different opinions of students. We have considered the principles of applying the method in accordance with the substantive features of this method. The essence of the above-mentioned method, the principles of teaching the material in this format are revealed with interesting accents; both the advantages due to the relevant features of this method of teaching and the features resulting from the purpose of teaching are indicated and justified.

Using the «Six Hats of Thinking» method, the peculiarities of teaching individual literary works were emphasized. Within the framework of this teaching method, effective methods of analyzing literary works were considered, contributing to the multi-layered study of the taught material and the development of students' critical thinking.

A number of advantages of using the method were emphasized: the multilayered interpretation of the issues discussed, the systematization of the material taught from different points of view, and a deeper understanding of the topic.

Keywords and phrases: caps of thinking, color counseling, critical and analytical thinking, posing ideological questions, psychological layers.

ПРИМЕНЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ «ШЕСТЬ ШЛЯП МЫШЛЕНИЯ» В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ

Арзумянн Арменуи

*Кандидат филологических наук, доцент,
Ереванский государственный университет,
Республика Армения,
armenuhiarzumanyan@mail.ru*

Аннотация

В статье под названием «Применение современного метода обучения "Шесть шляп мышления" в процессе преподавания литературы» мы попытались показать особенности применения вышеуказанного метода, обусловленные спецификой преподаваемого материала, включением идеологических (мировоззренческих) вопросов, возможностью различных оценок обсуждаемой темы, различными мнениями учащихся. Нами рассмотрены принципы применения метода в соответствии с содержательными особенностями этого метода. С интересными акцентами раскрыта сущность вышеуказанного метода, принципы преподавания материала в данном формате, указаны и обоснованы как преимущества, обусловленные соответствующими особенностями этого метода обучения, так и особенности, вытекающие из цели обучения.

С использованием метода «Шесть шляп мышления» были подчеркнуты особенности преподавания отдельных литературных произведений. В рамках данного метода обучения были рассмотрены эффективные методы анализа литературных произведений, способствующие многослойному изучению преподаваемого материала и развитию критического мышления учащихся.

Был подчеркнут ряд преимуществ применения метода: многослойность интерпретации обсуждаемых вопросов, систематизация материала, преподаваемого с разных точек зрения, более глубокое понимание темы.

Ключевые слова и фразы: шляпки мышления, консультирование по цветам, критико-аналитическое мышление, постановка идеологических вопросов, психологические слои.

Օգտագործված գրականությունը

1. Zoryan St., Yerkeri zhoghovatsu 12 hatorov, h. 1-in, «Sovetakan grogh» hrat., Yerevan, 1977t., 524 ej. (in Armenian)

2. Khachatryan S., Usutsman ardyunavet hnarner, Er. F. Ebert himnadram, Hayastan, 2020t., 73 ej. (in Armenian)
3. Nar-Dos, Patmivatskner, vipakner, «Luys» hrat., Yerevan, 1978t., 345 ej. (in Armenian)
4. Rebec E., Metody generirovaniya novykh idey. <https://www.e-xecutive.ru/quorums/229-metody-generirovaniya-novyh-idey> (in Russian)
5. Rementsova N., Metod «Shest' shlyap myshleniya» Edvarda de Bono dlya razvitiya navykov raboty s informatsiey. <http://www.trizway.com/art/form/348.html> (in Russian)
6. Edvarda de Bono E., Shest' shlyap myshleniya, Piter Pabliishing, 1997, 256 s.
7. Halpern D., Psikhologiya kriticheskogo myshleniya, Piter, 2000, 512 s. https://royallib.com/read/halpern_dayana/psihologiya_kriticheskogo_mishleniya.html#0

Получено: 19.09.2025

Received: 19.09.2025

Рассмотрено: 10.10.2025

Reviewed: 10.10.2025

Принято: 23.10.2025

Accepted: 23.10.2025

© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License